

Mladen Labus

**FILOZOFIJA MODERNE
UMJETNOSTI**

ONTO-ANTROPOLOGIJSKI I
SOCIO-KULTURNI PRISTUPI

ZG '06

Predgovor

Ogledi i rasprave u ovoj knjizi, nastajali su kroz duži vremenski period, raznim povodima i u različitim okolnostima. Neki od njih već su objavljeni u znanstvenim časopisima, zbornicima ili knjigama, a dio se sada pojavljuje prvi put. Rezultat su dugogodišnje autorove zaokupljenosti problemima umjetnosti i nastavak su ranijih istraživanja.

Usmjereni su na mišljenje biti moderne i suvremene umjetnosti; neka su vrst “work in progress”, istraživačkog rada na njenoj fenomenologiji, dinamičnoj obnovi i uvijek novim pitanjima.

Usprkos tematskoj raznolikosti, kao i različitim metodskim pristupima i problemima, autor misli da radovi čine konzistentnu cjelinu, s glavnim pitanjima: što umjetnost *jest*, što *znači* ili nam *može* značiti?

No, ono što pri tome treba posebno naglasiti jest da je autoru, iako se bavi estetičkim, fenomenologijskim i ontologijskim problemima, primarno stalo da umjetnost tematizira iz mišljenja bitka suvremenog čovjeka, i u njoj, kao najautentičnijem području ljudske slobode, pokuša sagledati uvjete za moguću antropološki humanum.

Knjiga tematski problematizira mogućnost filozofije moderne umjetnosti, kao i dijagnozu njenog ontološkog statusa unutar novog položaja u bitku.

Raznolikost fenomena moderne i suvremene umjetnosti, više ne može iscrpiti tradicionalna estetika i filozofija umjetnosti: nužan je interdisciplinarni i multidisciplinarni pristup, kao i problematiziranje s onto-antropološkog i socio-kulturnog aspekta, kako bi se obuhvatila u svojoj složenosti i cjelovitosti.

Suradnja teorijâ postaje neophodnom za njezino razumijevanje. Pritom se analize vrše na djelima moderne i suvremene umjetnosti, suvremenih umjetničkih praksi i pokreta, umjetnika, kao i teorija i refleksija o umjetnosti, relevantnih za njezino razumijevanje.

Ovdje uvršteni ogleđi i rasprave tematski su odabrani kao indikativni za stanje moderne i suvremene umjetnosti; no i neki drugačiji izbor tema bio bi podjednako legitiman i prihvatljiv, u nepreglednom korpusu njenih problema, fenomena i pitanja.

Filozofijski problemi predstavlja uvod u naslovljenu problematiku. Propituje mogućnost filozofije moderne umjetnosti, koja je u dvadesetom stoljeću doživjela bitne promjene: ontološke (s višestrukim ontološkim središtima), methodske (s brojnim svojim formama, postupcima, izvedbama, tehničkim i tehnološkim preformulacijama, itd.), društveno-antropološke (s mnoštvom umjetničkih pokreta, povijesnih avangardi, stilova, recepcije itd.), povijesno-bitkovne (položaj unutar znanstveno-tehničkog sklopa bitka suvremenog čovjeka).

Teorijska pitanja sastoji se od:

a. Estetička refleksija kao umjetnička forma bavi se novim ontološkim statusom moderne umjetnosti i ulogom svijesti i refleksije u njenom razumijevanju. Uloga samo/svijesti u modernoj umjetnosti je dvostruka: ona proizvodi i tumači svoja bića. Refleksija je genuino zrcalo nacrtâ bitka i svojih vlastitih proizvoda. To su ontološki razlozi da modernu umjetnost ne

tumači samo estetika, umjetnička kritika, filozofija umjetnosti, nego i sama estetička refleksija postaje umjetničkom.

b. Tehnička svijest i estetički bitak problematizira presudnu ulogu tehnike u novom (suvremenom) sklopu bitka i konzekvencije za položaj moderne i suvremene umjetnosti. Što se dogodilo s bitkom umjetnosti u doba posvemašnje vladavine tehnike? Na koji je način izmijenjena ontološka struktura umjetnosti i kakva je njena sudbina? Može li tehnika stati na/mjesto umjetnosti, može li “ukinuti” umjetnost?

Filozofijsko-estetička refleksija sadržava:

a. Preobražaj svakidašnjeg ili filozofija umjetnosti Arthura C. Dantoa tematizira filozofiju umjetnosti američkog filozofa i njegov važni doprinos teoriji moderne i suvremene umjetnosti: propitivanje ontološkog statusa umjetničkog djela, tematiziranje “institucijske teorije umjetnosti”, ontološkog identiteta umjetničkog djela i njegove povijesne situiranosti, odnos filozofije i umjetnosti, recepciju umjetničkog djela, retorički i metaforički diskurs umjetničkog djela, tumačenje i hermeneutičku metodu u pristupu umjetničkim djelima.

b. Arhitektura i disjunkcija ili filozofija prostora Bernarda Tschumija razmatra filozofiju prostora i arhitekture, jednog od najznačajnijih suvremenih arhitekata i teoretičara prostora. U središtu je eksplikacija promjena u konceptualnoj paradigmi suvremene arhitekture: uvođenje “retoričkog čina”, “simboličke vrijednosti” društvene akcije arhitekture; interferiranje arhitekture sa značenjima kulture, ekonomije i politike; ontološka disjunkcija arhitekture; sveobuhvatan pristup prostoru i kritička funkcija arhitekture; arhitektura kao mogućnost za stvaranje “kulturnog modela” kao uvjeta za obnovu društvenih stavova.

c. Umjetnička praksa Josepha Beuysa: antropološko proširenje umjetnosti bavi se djelom jednog od vodećih predstavnika

suvremene umjetničke avangarde. Po svojim oblicima (performansi, instalacije, predavanja, govori, intervjui, razgovori s publikom, konferencije, akcije, crteži itd.) Beuysova umjetnička praksa znači negiranje tradicionalnog estetskog poimanja umjetnosti, a njezino proširenje u antropološku umjetničku i društvenu praksu promjene svijesti i samoga čovjeka, predstavlja novu definiciju umjetnosti: uključuje antropološku cjelovitost i oblik je umjetničke pedagogije, učenje slobodi, kroz promjenu svijesti i odnosa prema svijetu. Umjetnost kao razvoj kreativnosti, a ne proizvodnja oblika.

Fenomenologijsko-ontologijski pristup sastoji se od:

a. *Ontologija umjetnosti Romana Ingardena* raspravlja o originalnom fenomenologijskom i ontologijskom prilazu umjetnosti, koje se osniva na razlikovanju načina postojanja realnih predmeta realnog svijeta i čisto intencionalnih tvorevina, kao što je estetski predmet. Područje vrijednosnog bitka razmeđe je spram čitavog realnog svijeta; ima drugačiji značaj u bivstvujućem i omogućava zasnivanje estetskog predmeta (s čisto intencionalnim karakterom); pod njegovim aspektom pojavljuje se umjetničko djelo.

b. *Eksperiment nove glazbe Zofie Lisse* problematizira ontološku i povijesnu strukturu glazbe, kao i njen položaj u suvremenosti. Pitanje o biti glazbenog djela vodi do uvida o promjeni, ne samo pojma, nego i čitave glazbene kulture. Avangardna glazba ukida jedinstvenu formu glazbenog umjetničkog djela i pomiče iskaz umjetničkog individualiteta prema refleksivnoj i spoznajnoj definiciji.

“Dijalektički spleen” Waltera Benjamina tematizira teoriju umjetnosti, jednu od najutjecajnijih, kada je riječ o umjetničkom djelu u doba tehnike. Problematizacija gubitka “aure” umjetničkih djela (njihovog “ovdje” i “sada”), izazvanog mogućnošću tehničke reprodukcije, pripada važnom ontološkom

dogadaju u modernoj umjetnosti: ona postaje postauratska i postestetska.

Egzistencijalno-ontologijski prilaz sadržava rad pod naslovom *Umjetnost kao utopijsko proizvođenje svijeta erosom*: razvija jednu egzistencijalno-ontologijsku koncepciju u prilazu fenomenu umjetnosti, s pozicije unutarnjeg umjetničkog i egzistencijalnog iskustva, kao ontologijskog temelja umjetničke istine. Prati složeni proces stvaranja umjetničkog djela kao (ontički) novog bića i (ontološki) nove zbilje svijeta. Čin umjetničkog stvaranja događa se iz svog ontološkog izvora, slobode, i zato je ontologijski i povijesno rangiran kao čovjekova najviša antropološka mogućnost.

Refleksija o umjetnosti u novijoj hrvatskoj filozofiji razmatra filozofske i estetičke koncepcije triju filozofa, Ivana Fochta, Danka Grlića i Vanje Sutlića, čiji je doprinos filozofiji i teoriji umjetnosti ogroman. Njihova ostvarenja sasvim sigurno korespondiraju najvišim dometima europske i svjetske estetike i filozofije umjetnosti. (*Estetika I-IV* Danka Grlića, najopsežnije je djelo s područja estetske literature u svjetskim razmjerima).

a. Ontologijski prilaz umjetnosti u djelu Ivana Fochta analizira djelo filozofa i estetičara, koji je najviše razvio ontologijski pristup umjetnosti, a posebno problematizirao modernu umjetnost. U svojim ontologijskim analizama umjetnosti, osobito je veliki doprinos dao spoznaji o biti književnosti, glazbe i slikarstva.

b. Izazov umjetničkog u mišljenju Danka Grlića bavi se bitnim dimenzijama njegova mišljenja o umjetnosti: egzistencijalistički topos umjetničkog i životnog, na vrhu dijalektičke napetosti, negacija su dostignutog oblika, u stalnom su pre/stvaranju oblika, pri čemu su umjetnička forma i život otkrivanje, u slobodnoj igri, onog najviše ljudskog.

c. *Filozofija – pjesništvo – svijet Vanje Sutlića* propituje misaonu poziciju i shvaćanje pjesništva i umjetnosti, u horizontu njegova “transfilozofijskoga” mišljenja, iz promišljanja biti filozofije u novom povijesnom sklopu bitka. Za Sutlića je “proizvodnja bića samih u njihovoj punini”, što znači u njihovoj slobodi, put prema biti pjesništva, prispijevanje u vlastitu bit i u bit povijesnog vremena, kroz stvaralačko življenje svoje ljudske biti.

Na kraju ovog Predgovora, autoru ostaje nada da će ovdje ukratko opisani radovi, opravdati svoje pojavljivanje u obliku knjige.

U Zagrebu, veljača, 2006.